HADİS

AİHL / 10.SINIF

5.ÜNİTE: HADİSLERİN TENKİDİ

1. Sened Tenkidinde Ölçütler
1.1. Ravinin Adaleti

Hadisler, Kur'an-ı Kerim’den sonra dinimizi öğreneceğimiz ikinci kaynaktır.
Kur'an-ı Kerim ayetleri indirildiği ilk günden itibaren hafızlar tarafından ezberlenmiş ve yazıya geçirilmiştir.

Öte yandan Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim’i muhafaza edeceğini bildirmiştir. Kur'an-ı Kerim Peygamber Efendimizden sonra hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmıştır.

Hadis-i şerifler de Peygamber Efendimiz hayatta iken sahabe tarafından ezberlenmekteydi.
Kısmen yazıya da geçirilmeye başlanmıştır.
Ancak Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi tüm hadislerin herkes tarafından bilinip ezberlenmesi
ve
Peygamberimiz henüz hayatta iken tamamının yazıya geçirilmesi mümkün değildi.

Hadisleri toplama, ezberleme ve yazma çalışmaları Peygamberimizin vefatından sonra da devam etti. Ancak hadislerin sayısı pek fazlaydı.
Üstelik bu çalışmalar esnasında hadisleri ezberleyip aktaran kişilerin sayısı da çoktu.
Bu kişiler arasında dürüst, hafızası güçlü, dikkatli ve titiz kişiler olduğu gibi dikkatsiz, hafızası zayıf, pek güven vermeyen kişiler de vardı. Bu durumda hadisin kimden öğrenileceğine dikkat etmek gerekecekti.

Öte yandan Peygamber Efendimizin vefatından sonra Müslümanlar arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları ve çatışmalar yüzünden birtakım uydurma hadisler de türemişti.

Resul-i Ekrem'in sözü veya davranışı olmadığı halde bazı söz ve davranışlar, dürüst olmayan kişiler tarafından, Peygamber Efendimize aitmiş gibi gösteriliyordu.

Bu durumda dinimizin ana kaynaklarından biri olan hadisleri korumak, gerçeği yalandan, bir diğer deyişle sahih olan hadisi mevzu olandan yani hadis diye uydurulan sözden ayırmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Daha açık bir söyleyişle Peygamber Efendimizin hadislerini korumak ümmetin görevi olmuştur.

Hadis ilmiyle ilgilenen ilim adamları; hadisleri bozulma ve değişmelerden korumak, hadis diye uydurulan sözleri ayıklamak amacıyla bir tenkit/eleştiri sistemi geliştirmişlerdir.

Bu tenkit sisteminde yapılan, asla Peygamber Efendimizi eleştirmek değildir.

Resulullah'ın bir hadisi karşısında Müslümana düşen görev, o hadisi samimiyetle kabul etmek ve baş tacı etmektir. Ancak hadisleri aktaran ravilerin hafıza problemlerinden ya da dikkatsizliklerinden kaynaklanan birtakım problemler ortaya çıkmışsa, böylece hadislerde bozulma ya da değişimler meydana gelmişse, bu kusurları ortaya çıkarmak gerekmektedir.

Hata ve kusurların ortaya çıkarılması, aslında Peygamber Efendimizin hadislerinin en doğru biçimde tespit edilmesi demektir. Bu nedenle tenkid çalışmaları, eksik ve hatalı nakledilen hadislere yönelik çalışmalardır.

Hadis tenkit sistemi ikiye ayrılır:

- Sened Tenkidi
- Metin Tenkidi

Sened tenkidi, raviler ile ilgili değerlendirmelerden meydana gelir. Bir hadisin sahih olup olmadığını anlamak için öncelikle ravilerine, yani o hadisi aktaran kişilerin özelliklerine bakılır.

Sened tenkidi, raviler ile ilgili değerlendirmelerden meydana gelir.

Bir hadisin sahih olup olmadığını anlamak için öncelikle ravilerine, yani o hadisi aktaran kişilerin özelliklerine bakılır.
Bu kişiler hadis rivayet etme konusunda yetkili (ehil) kabul edilirse rivayetleri alınır. Hadis rivayet etmeye ehil kabul edilmezlerse rivayetleri terk edilir.

Bir ravinin aktardığı haberin kabul edilebilmesi için o ravinin bazı özelliklere sahip olması gerekir.

Bu özellikler kişinin hem kimlik ve kişiliği ile ilgili hem de dikkat ve hafızası ile ilgili özelliklerdir.

Bu özellikler iki ana başlık altında toplanmış, iki terim ile ifade edilmiştir:

Adalet

Zabt

Ravinin Adaleti

Dürüst ve güvenilir olmayan birine gündelik hayatımızda inanmaz, söylediklerini pek dikkate almayız. Güvenmediğimiz birine kıymetli bir eşyamızı emanet etmeyiz. Yalan söyleme alışkanlığı olan birinin aktardığı bir haberi ciddiye almayız.

Peygamber Efendimizin hadisleri bütün Müslümanlar için en kıymetli hazine değerindedir. Bu nedenle hadisleri aktaran insanların, sözüne güvenilir kişiler olması zorunludur.

Peki, kimin sözüne güvenebiliriz? Hangi özelliklere sahip kişiler "güvenilir" kabul edilebilir?

Hadis âlimleri bir ravinin güvenilir kabul edilebilmesi için kimlik ve kişilik bakımından beş özelliğe sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir:

Ravinin Adaleti

a. Müslüman olmak:

Müslüman olmayan birinin Resul-i Ekrem Efendimiz ve dinimiz hakkında aktardığı bir bilgi geçerli kabul edilmez.

Ravinin Adaleti

b. Akıllı olmak:

Akıl sağlığı yerinde olmayan birinin nasıl şahitliği geçerli değilse, hadis rivayeti de geçerli değildir. Bu nedenle hadis aktaran kişi mutlaka akıl sağlığı yerinde biri olmalıdır.

c. Büluğa ermiş olmak:

Küçük çocukların hadis rivayeti geçersizdir. Hadis nakledebilmesi için ravinin büluğ yaşına gelmiş olması gerekir.

Ravinin Adaleti

d. Fasık (günahkar) olmamak:

Büyük günahlar işleyen, iyi tarafları ile değil daha ziyade kötülükleri ile tanınan kimseler güven vermezler. Bu kimselerin Peygamberimizin hadislerini aktarırken dürüst davranacakları kuşkuludur. Bu nedenle aktardıkları hadisler kabul edilmemiştir.

"Ey iman edenler! Eğer fasıkın (günahkarın) biri size bir haber getirecek olursa onu iyice araştırın. Yoksa bilmeden insanları incitir, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz."

(Hucurât suresi, 6. ayet.)

Ravinin Adaleti

e. Mürüvvet sahibi (saygın) olmak:

Yaşadıkları toplumun değer yargılarını bilen ve dikkate alan kişiler, etraflarında saygın bireyler olarak kabul edilirler. Hadis ravisi, içinde yaşadığı toplumda saygıdeğer biri olmalıdır.
Mesela sokaklarda serserilik yapan, ölçüsüz davranışları ile etrafına rahatsızlık veren kişiler hadis rivayeti konusunda da yetkin/ehil kabul edilmezler.

Bu beş şart Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler ışığında belirlenmiştir.
Bu şartların hepsi bir arada "adalet" terimi ile ifade edilir.

Bu beş şarta sahip ravi adalet sahibi (adil) ravi kabul edilir, kimlik ve kişilik özellikleri bakımından hadis rivayet etmesi uygundur.

Bu şartlardan biri ya da birkaçı eksik olursa o zaman ravi, "adalet" özelliğini kaybetmiş olur. Adalet özelliğine sahip olmayan raviden hadis alınmaz.

Adaleti etkileyen kusurlar şiddetliden hafife doğru şöyle sıralanabilir:

Yalancılık:

Bir ravinin hadis rivayetinde yalancılığı, bir başka deyişle hadis uydurduğu tespit edilirse, bir daha o raviden hadis alınmaz. Yalancılık, en ağır tenkid sebebidir.

2

Yalancılıkla itham:

Bir ravi günlük hayatında yalancılığı bilinen biriyse yine kusurlu kabul edilir. Gündelik hayatında yalan söyleyen birisinin Peygamberimizin hadisleri konusunda da gevşek ve ihmalkâr davranması mümkündür. Bu nedenle bu kişilerden de asla hadis alınmaz.

3

Fasık olmak:

Büyük günah işleyen, iyi taraflarından ziyade kötülükleri ile bilinen kişiler fasık kabul edilir.

4

Meçhul olmak:

Hadis nakleden kişi tanınmayan birisi ise ya da güvenilir olup olmadığına dair bilgi mevcut değilse meçhul olarak tarif edilir.

5

Bid'atçi olmak:

Resulullah zamanında dinde olmayan bir uygulamayı dine sokan kişilere ehl-i bid'at denir. Bid'atçiler, uydurdukları ve propagandasını yaptıkları görüşleri yaymak için hadis uydurabilmişlerdir. Bu nedenle görüşünün propagandasını yapan bid'atçiler adalet vasfı bakımından kusurlu kabul edilir.

Cerh ve Ta'dil

Ravileri adalet ve zabt bakımından değerlendiren ilim dalına Cerh ve Ta'dil ilmi denir.
Cerh ve ta'dil alanında yazılmış çok sayıda eser vardır.
Bu eserlerde hadis rivayetiyle az da olsa ilgilenmiş binlerce ravinin adalet ve zabt düzeyleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

Hz. Aişe'nin (r.a.) yeğeni Urve şöyle anlatıyor:
Abdullah b. Amr haccetmek için Medine'ye gelmişti. Ben onun bir hadis naklettiğini işittim. Duyduğum bu hadisi Resulullah'ın eşi, sevgili teyzem Aişe'ye anlattım. Daha sonra Abdullah bir kez daha hacca geldi. Bu defa teyzem Aişe bana: "Yeğenim, Abdullah'a git ve daha önce ondan bana aktardığın hadisi ona bir kez daha sor." dedi. Ben de gittim, sordum. Abdullah, hadisi daha önce nasıl nakletmişse aynen öyle tekrar etti. Gelip durumu teyzem Aişe'ye haber verdim. Çok memnun oldu ve: "Abdullah hadisi iyi ezberlemiş." dedi.

(Buhârî, İ'tisâm, 7.)

Ravinin adalet sıfatını gösteren nitelikler

- Müslüman olmak
- Akıllı olmak
- Büluğa ermiş olmak
- Fasık olmamak
- Mürüvvet sahibi (saygın) olmak

Ravinin adaletini zedeleyen kusurlar

- Yalancılık
- Bid'atçi olmak
- Yalancılıkla itham
- Fasık olmak
- Meçhul olmak

AİHL /10/ HADİS

Hazırlayan
Sibel AKÇA